

правовые акты, подготовлены квалифицированные кадры, знающие правила законодательной техники и способы их применения.

Список литературы:

1. Исследование выполнено при финансовой поддержке РГНФ в рамках проекта «Пределы деятельности публичной власти в современной России: теоретико-методологический аспект», проект № 13-03-00352. 2. Раздел IX Уголовного Кодекса РФ // Уголовный кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 г. № 63-ФЗ (ред. от 30.12.2012 г.) // СЗ РФ. 1996. № 25. Ст. 2954. 3. Чугаев А. П., Баранкина Е. В. К вопросу о качестве современного уголовного закона // Законотворческая техника современной России: состояние, проблемы, совершенствование: Сборник статей: в 2 т. / под ред. В. М. Баранова. Н. Новгород, 2001. Т. II. 4. Галкин В. М. Конкретизация норм уголовного закона. // Проблемы совершенствования советского законодательства [текст] / ВНИИ советского госстроительства и законодательства. Труды 47. М., 1990. 5. Ст. 6 Уголовного кодекса РФ от 13.06.1996 г. № 63-ФЗ. 6. Международное право в документах. Учебное пособие / сост. Н. Т. Блатова, Г. М. Мелков. М., 2000.

*Невельська-Гордєєва О. П.,
доцент кафедри логіки Національного університету
«Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»,
м. Харків*

Логічні помилки як прийоми маніпулювання свідомістю

В тих випадках, коли пошук істини не актуальний для співрозмовника, то головне, чого він шукає при спілкуванні, – це маніпулювання свідомістю інших. Знання прийомів маніпулювання допомагає розуміти їх та захищатися від нечесного впливу.

Всі міркування логіка поділяє на правильні та неправильні. Основним завданням цієї науки є аналіз правильних міркувань. Логіки вважають, що «перемога, отримана отруєною зброєю не принесе вам задоволення, навпаки, згадка про неї буде довго пекти душу соромом», — так стверджує логік О. Л. Нікіфоров [1], коли дає відповідь на запитання: «Чи можна на некоректний прийом проти Вашої особи відповісти самому некоректним прийомом?». Інакше обстоять справи у риторичі: А. Шопенгауер [2], наприклад, не ставив жорсткого кордону між вірним і невірним міркуванням, бо вважав, що якщо некоректні прийоми приводять до перемоги правди, то їх застосування доцільне.

Логічні помилки бувають двох видів: *паралогізми і софізми*. Перші пов'язані з несвідомим порушенням логічних правил, з недостатнім знанням предмету аргументації, або неуважністю; останні пов'язані зі свідомим порушення правил і законів логіки. Можна сказати, що софізм є особливим прийомом інтелектуального шахрайства, спробою видати хибність за істину [3]. Розмірковуючи щодо уявної переконливості софізмів, старогрецький філософ Сенека порівнює їх з мистецтвом фокусників: глядачі не знають як виконуються маніпуляції, хоча твердо знають, що все робиться зовсім не так, як їм уявляється [4]. Ф. Бекон казав, що людину, яка застосовує софізми, можна

порівняти з лисою, що вдало петляє, а того, хто вирішує софізми, – с гончаком, що вміє розплутувати сліди [5, с. 370-371]. Батько логіки Аристотель називає софізм «уявним доведенням», в якому обґрунтованість висновку здається вірною, чим зобов'язана чисто суб'єктивному враженню, пов'язаному з недостатністю логічного або семантичного аналізу [6, с. 568]. А. Шопенгауер у своїй праці «Еристика» розглядає не лише логічні та мовні причини софізмів (на що звертав увагу й Аристотель), але й причини психологічні. На практиці логічні, граматичні (семіотичні) та психологічні фактори тісно пов'язані між собою. За допомогою них знавці риторики можуть маніпулювати як окремою особистістю, так й масовою свідомістю. Розглянемо декілька з найбільш розповсюджених прийомів.

Серед семіотичних помилок часто зустрічаємо такі, що пов'язані з метафоричністю мови, okazaціональністю. Оказаціональні вислови – такі, що змінюють своє значення в залежності від обставин. Наприклад: на методологічному семінарі Г. П. Щедровицький у запалі каже О. Генісаретському: «У Вас совість є?». Той відповідає: «Так! Але я їй не користуюсь!». Або сучасний афоризм: «Совість в мене чиста, бо я їй не користуюсь».

Існують спогади: червоноармійці прийшли до архієрея та кажуть йому: «Знаєш, батько, ми походимо від мавпи». Архієрей відповідає: «Щодо вас, то мені нічого про це не відомо, а про себе безумовно можу сказати, що моя мати була жінкою». Змінюється значення: «ми походимо від мавпи». Ми – людський рід або ми – ці конкретні люди.

Бабуся взимку дорікає онука, що він не носить капелюха. Онук виймає капелюха з кишені й каже: «Як же не ношу, ношу, ось вона – в кишеню покладена!».

Сучасна риторика все частіше застосовує іронію – застосуванні слів в протилежному значенні, коли з серйозним видом кажуть суперечливе тому, що думають. Наприклад, викладачка каже студенту, який погано відповідає: «Чудова відповідь! Ви маєте можливість стати лауреатом Нобелівської премії за видатний внесок у науку!». Або приклад з Поля Л. Сопера «Основи мистецтва мови» [7, с. 194]: іронічний випад на політичному зібранні членів республіканської партії: «Нам відомо, що Вашингтон не міг говорити неправду. Ми з'ясували, що Рузвельт не вмів казати правду. Сьогодні ми дізнались, що Трумен не може пояснити в чому тут різниця».

Ще один вид помилок – оксюморон. Використання оксюморонів (з грец. – дотепно-дурне), що поєднують несумісні ознаки, виправдане унаслідок переходу до емоційно-образної уяви: гарячий льод, живий труп, логічна алогічність, холодній окріп, чесний крадіжка, сором'язливий злодій, і ще приклад – президент Білорусії О. Г. Лукашенко сказав про себе: «я православний атеїст».

Внаслідок міфологеми – вислів, отриманий внаслідок міфологізації, а саме – використання імен із сталими загально визнаними значеннями для позначення предметів, що не відповідають цим значенням. Виникає ситуація, коли ім'я є, воно осмислене, а от предмету такого в реальності немає.

Наприклад, Іван Розпутенко, доктор наук з державного управління, професор, в газеті «День», № 147 за 4 вересня 2007 в статті «Міфологізація економічних процесів як захисна функція державного управління» пише: «Міф про економічне зростання. Економічне зростання останнім часом виносить в ранг національної ідеї, здатної розв'язати не лише соціальні, а й політичні проблеми. Без аналізу складових економічного зростання простежується тенденція, відповідно до якої Україна не тільки не перестала бути країною минулого, а й передбачуваного майбутнього. Економічне зростання, зростання негативного сальдо платіжного балансу, зростання зовнішнього боргу... Цей ряд тирад можна було б продовжити. На жаль, увагу владних структур та експертів привертає саме зростання, а не його причини. Це свідчить про те, що й досі існує небезпека прийняття простих рішень – штучно стабілізувати курс і вважати проблему вирішеною» [8].

Одна з розповсюджених логічних помилок – це свідоме загублення тези.

Звернемось до недавніх подій, пов'язаних з погромами в Британії. Оглядач Daily Mail Макс Хастінгс ставить діагноз однією фразою, винесеною в заголовок його статті «Роки ліберальної догми породили покоління аморальної, неосвіченої, утриманської, запеклої молоді» [цит. по 9]. Мотиви громил, на думку автора, були простими: «Це було кльово. Це робить життя цікавим. Це робить їх помітними. Як одна дівчина сказала репортерів, це показувало «багатим» і «поліції», що «ми можемо робити те, що схочемо». Люди, які розоряли чужі лавки, палили машини і тероризували своїх сусідів, просто не мали морального «компаса», який робив би їх доступними відчуттю провини або сорому. У нас сформувався шар молодих людей, в яких немає ані освіти, ані професії, ані цінностей, ані устремлінь, у них немає й дисципліни, яка робила б їх здатними знайти роботу, немає совісті, щоб відрізнити добро від зла» [9].

Його опоненти забувають про тезу й починають розмірковувати над останніми реченнями, тлумачачи їх як їм завгодно. Перший опонент: «Молодь буйствує на вулицях через те, що вона озлоблена безробіттям» (при цьому забувають про те, що варто поглянути на сайт по працевлаштуванню, щоб виявити в одному лише Лондоні 2228 вакансій). Другий опонент вважає, що «Хулігани – жертви суспільства, яке не надало їм можливостей для розвитку їх потенціалу» (більшість з англійців скажуть, що це нісенітниця. Швидше, вони жертви збоченого соціального етосу, який зводить особисту свободу в абсолют і позбавляє їх того строгого виховання, тій «жорсткій любові», яка лише і могла б допомогти деяким з них вибратися з трясовини, в якій вони знаходяться). Третій опонент вважає, що «Британію громилі «гастарбайтери». Мовляв, в країну через недогляд напустили дикунів, а вони і повелися як дикуни» (неконтрольована міграція – дійсно серйозна проблема, але в даному випадку вона ні при чому. Буянили не іноземні працівники, а місцеві нероби – молодь, яка народилася і виросла на британській землі. Варвари, що напали на Британію, з'явилися зсередини, а не ззовні). Четвертий опонент вказує на «негрів» (раса тут теж не причому. У деяких районах серед погромників переважали чорношкірі, в деяких – навпроти, горді внуки саксів; взагалі банди мародерів демонстрували зворушливу єдність між хуліганами різних рас.

Мусульмани, мабуть, взагалі не приймали помітної участі в неподобствах, так що побоювання з приводу ісламізації в даному випадку теж не відносяться до справи). Матеріал взятий з публікації С. Л. Худієва «Уроки чужих помилок», [9].

Аналогічна помилка, здійснювана несвідомо, називається «втратою тези».

Приклади: «Ви мені не довіряєте? Й це після всього, що я для вас зробив?». Або в фільмі «Доктор Хаус» «в пілотному епізоді між Хаусом и Кадді відбувається наступний діалог: Кадді. – Неможна призначати ліки, виходячі тільки з припущень. В усякому разі, ми так не робимо з часів Таскиги и Менгеле. Хаус. – Ти порівниєшь мене с нацистом. Мило» [10];

Від сказаного у відносному сенсі до сказаного безвідносно (лат. *a dicto secundum quid ad dictum simpliciter*): положення, що є вірним при певних умовах, приводиться як аргумент, вірний за всіх обставинах. Так, ефективність лікування травами й, взагалі, будь-якими лікарськими засобами, залежать від дози, яку приймає пацієнт. Якщо прийняти ліків непомірно багато, вони можуть дати зворотний ефект – замість користі принести шкоду. Серед населення поширена думка про те, що валеріана є заспокійливим засобом. Проте це вірно при певних обставинах – в разі вірного дозування. При перевищенні дозування, навпаки, валеріана збуджує. Так саме й властивості інших речовин залежать від дози. Наприклад, всім відомо про користь вітамінів, але мало хто згадує про те, що гіпервітаміноз нічим не кращий за гіповітаміноз, тим паче що реклама вітамінів нічого про гіпервітаміноз не каже й не попереджує населення про це. Так саме трава звіробій (навіть назва її) буде отруйною, якщо приймати її у великих дозах, й корисна та цілюща – у незначних.

Або, наприклад, одна людина стверджує: «При сучасній структурі нашого суспільства повний перехід до віртуальних грошей принесе шкоди більше, ніж користі». Інша людина парирує: «Отже, Ви проти сучасних банківських технологій? Виходить, Ви – ретроград!». Насправді перший співрозмовник, можливо, вітає всі нові технології, але вважає, що для них потрібні серйозні підготовчі процеси.

Педагогіка вимагає індивідуального підходу до учнів; етика визначає загальні норми поведінки людей, але в різних умовах вони можуть декілька варіювати (наприклад, правдивість – позитивна межа людини, розголошення військової таємниці – злочин).

У суперечках цей прийом найчастіше застосовується у спростуванні: опонент висловився відносно окремого випадку, а співрозмовник спростовує його висловлювання так, як би він стверджував загальну закономірність.

Таким чином, знання логічних законів допомагає уникнути маніпулятивних технік впливу з боку співрозмовника.

Список використаних джерел:

1. Никифоров А. Л. Логика / Александр Леонидович Никифоров. – М.: Весь мир, 2001. – 156 с.
2. Шопенгауэр А. Эристика или искусство побеждать в спорах / Артур Шопенгауэр; [пер. с нем. Н. Л. д'Андре]. — Спб., 1900. – 71 с.
3. Ивин А. А. Логика для журналистов. Учебник. / Александр Архипович Ивин – М.: Аспект Пресс, 2002. – 224 с.
4. Сенека Л. А. Философские трактаты / Пер. Т. Ю. Бородай (Серия «Античная библиотека». Раздел «Античная философия»). / Луций Анней Сенека. – 2-е изд. – СПб.: Алетейя, 2001. – 400 с.
- 5.

Ивин А. А. Теория аргументации [Текст]: учебное пособие / Александр Архипович Ивин. – М.: Гардарики, 2000. – 416 с. 6. Аристотель. Сочинения. В 4 т. (Серия «Философское наследие»). – М.: Мысль, 1975–1983. Т. 2. / Ред. и вступ. ст. З. Н. Микеладзе. – 1978. – 688 с. 7. Сопер П. Л. Основы мистецтва мови / Поль Л. Сопер. / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://master-slova.narod.ru/book/soper_osnovi_iskusstva_re4i.pdf. 8. Розпугенко І. Міфологізація економічних процесів як захисна функція державного управління / Іван Розпугенко // газета «День» №147 4 вересня 2007 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/187220/>. 9. Худиев С. Л. «Уроки чужих помилок», Радонеж, 12 серпня 2012р. [Електронний ресурс] / Сергей Львович Худиев – Режим доступу: <http://www.radonezh.ru/analytic/14849.html>. 10. Абрамс Д. Логика догадок Шерлока Холмса и доктора Хауса // Хаус и философия. Все врут! ред. Генри Джейкоби (пер. Вторникова) [Електронний ресурс] / Джеральд Абрамс. – Режим доступу: <http://lib.rus.ec/b/347965/read>.

*Павленко Ж. О.,
доцент кафедри логіки Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків*

Цінності в структурі юридичної аргументації

В статті проаналізовано поняття топу як вихідної точки будь-якої аргументації і один з його різновидів, використовуваних в юридичній аргументації – цінностей. Охарактеризовано залежність місця права в ієрархії цінностей конкретного суспільства від сприйняття права як цінності.

***Ключові слова:** ціннісні орієнтації суспільства, ціннісний підхід до права, ієрархії цінностей в структурі юридичної аргументації.*

Проблеми аргументації і, зокрема юридичної аргументації, привернули увагу дослідників ще за часів античності і продовжують притягувати сьогодні. Особливо активно робота в цій області ведеться з кінця ХХ ст. Про це свідчить не тільки велика кількість публікацій, що стосуються різних аспектів аргументації, але і, наприклад, той факт, що в даний час виникли і діють кілька міжнародних наукових суспільств і асоціацій по її вивченню. Активні дослідження в цій області ведуться і в нашій країні.

Інтерес до юридичної аргументації вперше зародився в середовищі теоретиків права. Починаючи з 1970 р. з'явилася низка публікацій, присвячених проблемам юридичної аргументації. Перші з опублікованих досліджень були виконані в руслі логіки. За останні тридцять років був опублікований цілий ряд досліджень як теоретиками аргументації, так і теоретиками права, присвячених аналізу різних аспектів юридичної аргументації.

У ряді головних проблем, що ускладнюють розробку теорії юридичної аргументації – надзвичайна складність цього явища, оскільки вона має безліч різних сторін, які природно стають предметом дослідження в різних науках. Інтерес до аргументації виявляють багато дисциплін: логіка, філософія, лінгвістика, риторика, етика, психологія, юриспруденція, а також такі наукові напрямки, як мовна комунікація, критичне мислення, аналіз дискурсу,